

yedi beyit bulunmakta, bunların dışında eserde birkaç kıta ile bir mesnevi parçası, Farsça ve Arapça şiirler de yer almaktadır. Eserin uygun yerlerine konularak metinle uyum içinde olmaları sağlanan bu küçük parçalar "beyt", "şi'r", "nazm", "şi'r-i Türkî", "şi'r-i Farsî", "şi'r-i tâzî" başlıkları altında verilmiştir. Bunların içinde Kul Mesud'a ait olanların bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Aruz vezniyle yazılan bu şiirlerin, sık sık imâlelere rastlanmasına rağmen, şiir tekniği bakımından belli bir seviyenin üstünde olduğu söylenebilir. Muhteva bakımından doğruluk, iyilik, dostluk, öğüt tutmak, ayrılık, felek, kötülük gibi konuların yer aldığı manzumeler didaktik mahiyettedir. Şiirlerde beyit nazım birimi yanında dörtlülere de yer verilmiştir. XIV. yüzyılda Türkçe'ye yapılan mensur tercümelemler arasında Kul Mesud'un *Kelîle ve Dimne*'si henüz olgunluk çağına erişememiş bu dönem Türkçe'sinde önemli bir yere sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

Osmanlı Müellifleri, II, 305; Vasfi Mâhir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. 189-190; Himmet Akın, *Aydınöğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968, tür.yer.; Zeynep Korkmaz, *Sadrü'd-din Şeyhoğlu, Marzubân-nâme Tercümesi*, Ankara 1973, s. 279; TDEK, s. 420; Nihad Sâmî Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1979, II, 377; *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1985, I, 369-373; Zehra Toska, *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi* (doktora tezi, 1989), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Semih Tezcan, "Mes'ud ve XIV. Yüzyıl Türk Edebiyatı Üzerine Yeni Bilgiler", *Türk Dilleri Araştırmaları*, V, Ankara 1995, s. 65-84; C. Brockelmann, "Kelile ve Dimne", *JA*, VI, 555; Turgut Karabey, "Kul Mesud", *TDEA*, V, 437.

NURETTİN ALBAYRAK

KUL NESİMÎ

(ö. 1085/1674'ten sonra)

Saz şairi.

Doğum ve ölüm tarihleriyle nereli olduğu kesin olarak bilinmemektedir. İsim benzerliğinden dolayı uzun süre Seyyid Nesimî ile karıştırılan Kul Nesimî'nin asıl adının Ali olduğu, "Mahlasım Nesimî isimim Ali'dir" mısraından anlaşılmaktadır (Öztelli, *Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesimî*, s. 8, 28). Soyunun XIV. yüzyılda yaşamış Said Emre'den geldiğini, "Ceddım Saîd Emre'dir / Neslinde saîd olur" mısralarında bizzat kendisi söylemektedir (Köprülü, II/42 [1927], s. 2). Kul Nesimî, "Nesimî" mahlasını Seyyid Nesimî'ye duyduğu hayranlıktan dolayı almış, "Ben ol

sâdık kulam ki Ca'ferî'yem / Hakikat söylerem ben Haydarî'yem" mısralarıyla da Ca'ferî ve Haydarî olduğunu belirtmiştir (Öztelli, *Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesimî*, s. 62). Onun adından ilk defa Sadettin Nüzhet Ergun söz etmiştir (*Bektaşî Şairleri*, s. 295). Şair, Seyyid Nesimî'nin idam edilmesini (1418 [?]) dile getirdiği bir gazelinde, "İki yüz altmış dört yıldan sonra / Bu nazm ile bunu ettim izhâr" diyerek (a.g.e., s. 76) 1085 (1674) yılında hayatta olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca Kul Nesimî'nin bir kısım şiirlerinin XVII. yüzyılda yazılmış cönklerde yer alması, bu yüzyılda yaşamış başka şairlerin ona nazireler yazması ve İran'la yapılan savaşlarla ilgili bazı tarihî olayların izlerine rastlanması onun XVII. yüzyılda yaşadığı kanaatini kuvvetlendirmektedir. Bazı tarihî kaynaklardan, Anadolu'daki Alevî-kızılbaş topluluklarının İran şahları lehine başlattıkları ayaklanmalarda Pîr Sultân gibi önemli rol oynayan şairlerden birinin de Kul Nesimî olduğu anlaşılmaktadır.

İyi bir eğitim gördüğü ve şiirlerinde çeşitli âyetlerin yer almasından Arapça bildiği anlaşılan Kul Nesimî kuvvetli bir şairdir. Hz. Ali sevgisi, on iki imama bağlılıkla Ca'ferî-Alevî inancı şiirlerinde önemli bir yer tutar. İnsanı aşk şiirlerinde yer verdiği diğer bir konudur. Ayrıca didaktik mahiyette ve nasihat türünde şiirleri de vardır. Daha çok aruz vezniyi kullanan Kul Nesimî, bu tarz şiirlerinde aynı vezni kullanan diğer saz şairlerine göre daha başarılı olmakla beraber asıl şairlik gücünü hece vezniyle yazdığı şiirlerde göstermiştir. Dilinin sade, üslûbunun tabii oluşu ve duygularındaki samimiyet şiirlerinin halk tarafından ilgi görmesinin belli başlı sebepleridir. Seyyid Nesimî'nin şiirleriyle karışan bazı manzumelerinde bu şairin etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Dinî-tasavvufî şiirlerinden birkaçı tekkelerde makam eşliğinde ilâhî olarak okunmuştur. Hece ve aruz vezniyle yazdığı 100'den fazla şiiri Cahit Öztelli tarafından çeşitli cönklerden toplanarak *Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesimî* adıyla yayımlanmıştır (Ankara 1969).

BİBLİYOGRAFYA :

Sadettin Nüzhet [Ergun], *Bektaşî Şairleri*, İstanbul 1930, s. 295-299; Cahit Öztelli, *Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesimî*, Ankara 1969, s. 3-19, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "Nesimî (Kul)", *TA*, XXV, 202; a.mlf., "Kul Nesimî", *TDEA*, V, 437; M. Fuad Köprülü, "Said Emre", *Hayat*, II/42, Ankara 1927, s. 2; Bedri Noyan, "Kul Nesimî", *TFA*, XII/239 (1969), s. 5311; a.mlf., "Bektaşî Ozanı Kul Nesimî'nin Yayınlanmamış On Üç Şiiri", *Türk Folklorundan Derlemeler*, (Ankara 1988), s. 91-100.

NURETTİN ALBAYRAK

KULAÇ

Metrik sisteme geçilmeden önce özellikle denizcilikte kullanılan bir uzunluk ölçüsü.

Türkçe kol ve aç-mak kelimelerinden meydana gelen, halk ağzında aslına uygun olarak kolaç şeklinde söylenen kulaç, tabii bir uzunluk ölçüsü olup yanlara açılmış iki kolun orta parmak uçları arasındaki mesafeyi ifade eder. Tarih boyunca eski Ön Asya uygarlıkları, Yunanlılar ve Romalılar başta olmak üzere hemen hemen bütün dünya milletleri tarafından suların derinlikleriyle minare, kumaş ve halat gibi şeylerin uzunluklarını ölçmede kullanılmıştır. Ancak kişiden kişiye değiştiği için parmak, kabza, karış, ayak, arşın, adım vb. diğer tabii ölçü birimlerinde olduğu gibi sabit bir kulaç boyu tesbit edilememiştir. Farsça'ya kulaç, Bulgarca gibi bazı Balkan dillerine kolaç şeklinde geçen kelimenin (Vekov, XXVI/1-2 [1998], s. 122) Arapça'sı bâ' (bev', bû'), Farsça'sı bâzdır.

Eski İbrânî kulacı (= 2 adım = 4 arşın = 24 kabza = 96 parmak =) 1,8 m., Grek kulacı 1,85 m. olarak hesaplanmaktadır. "Dend" adı verilen Hint kulacı da (= 4 arşın = 96 parmak = 768 arpa; bk. Eb'ül-Fazl el-Allâmî, I, 420) bunlara yakın bir değere sahip olmalıdır.

Bâcî (ö. 474/1081) kulacın 4 arşın kadar olduğunu bildirir (Nevevî, XVII, 12). Ali b. Osman el-Mahzûmî'ye göre (ö. 585/1189) hable esas teşkil eden Mısır kulacı 3 arşındır (*el-Müntekâ*, s. 29). Şeyhürabve ed-Dimaşkî (ö. 727/1327) kulacın 2 $\frac{2}{3}$ arşına denk geldiğini söyler (*Nuḥbetü'd-dehr*, s. 13). Eb'ül-Fidâ'nın (ö. 732/1332) *Takvî-mü'l-büldân*'ının bir nüshasına düşülen derkenardaki bilgilerden şu eşitlik elde edilmektedir: 1 kulaç (bâ') = 4 arşın = 96 parmak = 672 arpa = 4704 katır kuyruğu kılı. Ancak üç kaynak da arşının cinsini vermemektedir. Walter Hinz söz konusu arşını şer'î zirâ olarak yorumlamakta, kulacın değerini de 199,5 cm. (?) olarak vermektedir (*Islamische Masse*, s. 54). Fakat onun bu bilgi için kendisine atıfta bulunduğu *Takvîmü'l-büldân* mütercimi Joseph T. Reinaud ilgili arşının cinsini belirtmemektedir (krş. *Géographie d'Aboul-féda*, I, s. CCLXV; II/1, s. 18; ayrıca bk. ARŞIN). İbrâhim Süleyman el-Âmilî de kulacın 4 el arşınına eşit olduğunu kaydeder (*el-Evzân ve'l-mekâdir*, s. 20). Eb'ül-Fazl el-Allâmî'nin bildirdiğine göre XVI. yüzyılda Hindistan'da 1 kulaç = 4 arşın (gez) = 96 parmak (engüşt) = 576 arpa = 3456 katır kuyruğu kılı idi (*Âḫn-i Akbarî*, I, 420).